

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПОРЯДКУ ДЕННОГО ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРІЯ ТА УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА

Формування порядку денного публічної політики, тобто визначення кола суспільних проблем, які потребують нагальної уваги з боку державного управління, відбувається по-різному в політичних системах з різним розподілом політичної влади. Автор розглядає особливості підходів до політичної освіти в різних країнах (ФРН, США, Канаді, Росії) та порівнює їх з поглядами на політичну освіту в сучасній Україні.

Публічна політика як політичний процес, спрямований на вирішення суспільних проблем, розв'язання існуючих чи потенційних конфліктів або досягнення цілей суспільного розвитку, запроваджується в дію рішеннями повноважних органів державного управління. Питання про те, які саме суспільні проблеми, в якому формулюванні та обсязі стануть предметом нової чи зміненої чинної публічної політики, також вирішуються у політичній боротьбі, тобто є політичним процесом і частиною більшого політичного процесу. Цей етап розробки і здійснення публічної політики, який називають «формуванням порядку денного», значною мірою визначає і галузь, і предмет політики, і орієнтовно вказує на характер заходів, які здійснюватимуться при вирішенні суспільних проблем, що розглядаються.

Політичний процес здійснюється всередині політичної системи і визначається тим, як у цій системі розподілено владу [12, 13]. Кожний з етапів розробки і здійснення публічної політики має свої суттєві особливості в марксистській, плюралістичній, елітистській чи корпоративістській моделях. З іншого боку, класики науки про публічну політику відзначають чітку логічну послідовність здійснення процесу вироблення політики, що заснована на певних принципах раціональності й прагматизму та характеризується радше інкрементальним, аніж радикальним розвитком [13]. Фактично лише формування порядку денного публічної політики радикально відрізняється в політичних системах з різним типом розподілу влади.

У статті розглянуто особливості формування порядку денного публічної політики в умовах різних моделей розподілу влади, а також роль і місце політичної освіти в цьому процесі. Одним з висновків цього дослідження є те, що для довготермінового успіху будь-якої публічної політики необхідна підтримка її принципів і заходів населенням, а отже, спосіб залучення громадян до цього процесу та його наслідки для суспільства визначатимуться характером політичної системи та її взаємодією з різними суспільними групами.

Особливості формування порядку денного в різних політичних системах

Марксизм

Найпростіша процедура розробки і здійснення публічних політик відповідають марксистській моделі розподілу влади, оскільки їх розробка, впровадження і контроль за здійсненням перебувають у руках однієї політичної сили, що має монополію на всі політичні й адміністративні рішення (марксистську модель системи прийняття політичних рішень, щоправда, в капіталістичній державі, докладно описано в працях Р. Мілібенда [14]). Відповідно ця сила (партія типу КПРС у Радянському Союзі, НСДАП у гітлерівській Німеччині чи КПК в Китаї) формує (щоб не сказати «нав'язує») і порядок денний політики. В умовах абсолютного авторитаризму та жорсткої вертикалі системи розробки і здійснення публічних політик суспільні групи і населення в цілому відіграють лише легітимізаційну роль у формуванні порядку денного.

Для марксистської політичної системи політична освіта є надзвичайно потужним засобом забезпечення підтримки політичних рішень, прийнятих одноособово чи у замкненому колі лідерів держави. Яскраво виражений пропагандистський характер цієї освіти вимагав жорсткої розгалуженої мережі навчальних інституцій, керованих з одного центру. Через гуртки, «університети марксизму-ленінізму», обов'язкові політінформації та інші навчальні осередки і заходи правляча політична сила, за висловом Пауло Фрейре, здійснювала маніпулювання масовою свідомістю, підкорення людей і «культурну агресію» в маси, передаючи населенню свої повідомлення (у сучасних аналітичних матеріалах на політичні теми в українських ЗМІ з'явився новий термін «месиджі», що повністю відбиває характер спілкування влади з народом) і фактично заперечуючи діалог із суспільством [4].

Плюралістична модель

В умовах плюралістичної моделі «політична влада... широко розподілена [серед учасників політичного процесу], між групами відбувається постійна конкурентна боротьба, і постійно виникають нові [політичні] групи. Рішення є наслідком переговорів між впливовими групами, і, хоча політична влада розподілена нерівномірно, жодна група не має монополії [7: 31]».

Плюралізм характеризується значною відірваністю політичної системи від суспільства, слабким обміном з ним матеріальними, людськими, ідейними чи моральними ресурсами. Панування плюралістичної моделі розподілу влади означає можливість існування панівної політичної чи адміністративної групи поза представницьким органом. (Такою панівною групою в Україні в часи плюралізму 1991-1999 років [1: 72] була виконавча влада на чолі з президентом, яка завдяки інституційній згуртованості й професійній спрямованості була значно краще підготовлена до дій в умовах відсутності постійних політичних блоків або центрів вироблення рішень.) Присутність у політичній системі великої кількості партій означала не так демократичність її діяльності, як її сегментованість, що супроводжувалася прагненням кожної політичної сили виграти право розпоряджатися обмеженими суспільними ресурсами, розраховуючи на певні особисті прибутки.

В умовах плюралізму політична освіта практично завмирає, бо жодна політична сила не в змозі підкорити собі всю мережу її закладів. За великим рахунком, у такій політичній системі вона й не потрібна, оскільки порядок денний

публічної політики формується виконавчою владою, що не потребує широкої підтримки мас, тоді як представницька гілка влади приречена на затвердження чи відхилення чітко сформульованих пропозицій адміністративної вертикалі.

Елітизм

Коли політична влада розподіляється не стільки між політичними партіями, скільки між окремими представниками політичної або економічної еліти, має сенс говорити про *елітистську* політичну систему. Забезпечення прогресу в суспільстві з такою політичною системою залежить від наявності й сили певного центру. Найчастіше таким центром виступає одна особа чи невелика група осіб. Скажімо, головною умовою приналежності в Україні 1999-2004 років до політичної еліти, що розробляла й ухвалювала політичні рішення, була особиста відданість верхівці, а не ідеологічна близькість чи програмна спорідненість політичних сил щодо окремих галузей і проблем суспільного життя. В результаті невелика ретельно контрольована група політичних акторів повністю бере під свій контроль і такий політичний процес, як розробка і здійснення публічної політики.

Порядок денний публічної політики визначається особистими інтересами представників правлячої політичної чи бізнесової еліти. Як і плюралістична, елітистська політична система залишається відірваною від суспільства, а отже, не потребує глибокої й ґрунтовної політичної освіти для виправдання чи пропагування своїх цілей, рішень чи свого бачення суспільних проблем та їх розв'язання. Тому з 1991 р., коли Україна вступила в епоху плюралістичного, а потім елітистського розподілу політичної влади, мережа політичної освіти, успадкована від марксизму, залишалася поза центром уваги правлячих кіл. На зміну послідовному, жорсткому маніпулюванню свідомістю людей, підкоренню їх та культурній агресії з боку владних сил прийшли брехня, обман і фальсифікації, що яскраво проявилися у виборчих кампаніях 2002, 2004 і 2006 років.

Корпоративізм

Корпоративістська модель розподілу політичної влади виникає внаслідок об'єднання різних суспільних і політичних груп у процесі вироблення і прийняття рішень публічної політики навколо спільних цілей, цінностей, інтересів. В умовах ліберальної демократії корпоративізм можна розглядати як політичну систему, сприятливу для посередництва у задоволенні інтересів

[12]. На відміну від плюралістичної й тим більше елітистської моделей, корпоративізм базується на «політичному підприємстві»* - утворенні «корпорацій», що включають політичні партії, структури бізнесу/ринку, громадські/неурядові організації, а також групи населення, що пов'язують свої суспільно-політичні інтереси з діяльністю того чи іншого політичного підприємця. (Однією з ознак початку переходу української політичної системи до корпоративізму в 2004-2005 роках стало призначення великої кількості посадовців з числа людей, які раніше стояли не лише осторонь влади, а й не обов'язково поділяють політичні та ідеологічні погляди владних політичних сил. Щоправда, подальші події показали прагнення нових політичних підприємців перейти до елітистської моделі, що дає більше можливостей використання влади у розподілі суспільних/державних ресурсів на особисту чи групову користь. Ці аспекти не входять до кола проблем, що розглядаються у цій статті.)

Процес вироблення і здійснення публічної політики в умовах цієї моделі відрізняється помітною «горизонтальною» складовою в системі акторів політики, яку становлять саме ділові й недержавні (у тому числі міжнародні) кола [2: 27]. Безперечним позитивом корпоративістської системи є її відкритість, відносна прозорість, внаслідок чого можна очікувати низького рівня «соціальної ентропії» або, кажучи термінами політичних наук, високої партисипаторності населення, його політичного структурування і в кінцевому підсумку утворення динамічного демократичного громадянського суспільства.

Можна сказати, що суть корпоративізму полягає у створенні можливостей співпраці держави й особистості у виробленні публічних політик. Ці можливості забезпечуються існуванням «політичних підприємств» з їхньою ієрархією, що має і політичний, і адміністративний характер, а також осередків вираження й захисту інтересів суспільних/етнічних груп і окремих громадян.

Для корпоративізму властиве чітке розділення політичних та адміністративних функцій, тобто процесів вироблення політики (політичних процесів) і процесів надання управлінських послуг (адміністративних процесів). Це розділення не обов'язково має бути формальним, тобто законодавчо або функціонально закріпленим. З од-

ного боку, адміністративні процеси є результатом політичних процесів, у яких були вироблені принципи здійснення управління, процедури надання управлінських послуг, визначені певні ресурси для цих функцій. З іншого - вироблення публічної політики відштовхується від суспільних проблем, що не можуть бути вирішені суто адміністративними методами, а отже, вимагають якісно нових підходів. Саме в цьому й полягає головна відмінність обох типів процесів державного управління.

Формування порядку денного публічної політики в умовах корпоративізму відрізняється від інших моделей політичної системи саме високою залученістю широких мас населення до дослідження й уточнення суспільних проблем, ранжування їх за пріоритетністю чи важливістю для розвитку нації, широкого обговорення й визначення шляхів їх вирішення. Корпоративістське здійснення публічної політики вимагає радикальної зміни способу спілкування між виробниками політичних рішень і тими, на кого ці рішення спрямовані. Фактично корпоративізм означає перехід від суб'єкт-об'єктних відносин між владою та населенням до суб'єкт-суб'єктних (партнерських) зв'язків між лідерами та окремими людьми, суспільними групами та суспільством у цілому.

Політична освіта як засіб уповноваження суспільства на колективні політичні рішення

Політична освіта також набуває іншого значення в умовах корпоративізму. Політичні підприємці зацікавлені в розширенні свого «бізнесу», тобто у продовженні свого перебування при владі й забезпеченні стабільних і передбачуваних умов та правил гри для всіх учасників політичного процесу. Щоб досягти цього, споживачі або «клієнти» політичних підприємств (тобто населення) повинні бути достатньо вмілими й освіченими, принаймні настільки, щоб не викликати дестабілізацію суспільно-політичного стану, надавати підтримку діям державного управління та адекватно виконувати ті функції, які покладаються на них, - законослухняності, свідомого вибору, дотримання своїх прав і прав своїх співгромадян та відповідальності за свої суспільні дії. Тому політична освіта за корпоративної політич-

* «Політичні підприємці - це люди, які прагнуть інвестувати різного виду ресурси, сподіваючись повернути їх у майбутньому у вигляді сприятливих для них публічних політик» [11: 193-194] (прим. авт.).

Використовуючи аналогії, запозичені з термодинаміки, можна сказати, що зростання ентропії означає посилення хаосу чи, іншими словами, розупорядкування. Це відбувається у замкнених системах і веде до «теплової смерті», тобто до завмирання будь-якої діяльності всередині системи. Обмін енергією з іншими системами - запорука їх розвитку (прим. авт.).

ної системи потребує відмінної від інших політичних систем мережі закладів, спрямування навчальних заходів на формування критичного мислення й умінь аналізувати ситуацію та свідомо діяти на підтримку заходів, що їх здійснюють органи управління суспільним життям, або чинити їм опір.

Корпоративізм, напевно, є прекрасним наближенням до реальної демократії. Справді, плюралізм часто не може забезпечити прийняття будь-якого політичного рішення внаслідок розпорошеності політичних сил і неможливості досягти консенсусу між численними акторами політичного процесу. В такому разі необхідність ухвалювати рішення в нагальних умовах може привести на вершину влади узурпатора, тирана, який швидко скасує будь-які плюралістичні принципи політичного процесу. Елітизм, що часто виступає наступним для плюралізму етапом розвитку політичної системи, може бути породжений саме цією нездатністю плюралізму ухвалити своєчасні політичні рішення. Залучення до процесу публічної політики визначних експертів у різних галузях науки, технологій і суспільної діяльності ще далі відсторонює населення від участі у виробленні політичних рішень. Безперечно, політолог, економіст, фахівець із соціальної психології чи еколог мають глибокі знання у своїх галузях, і ці знання необхідно використовувати. Проте заміна відкритого спілкування експертів між собою та з населенням у режимі діалогу виявлені в замкнених професійних спільнотах незаперечні судження й «прагматичні» рішення може довести до критичного рівня конфлікт між різними аспектами однієї проблеми - фінансової, економічної, соціальної чи освітньої. Скажімо, внаслідок врахування органами прийняття рішень лише економічних аспектів значна частина населення опинилася в групі безнадійних боржників за електроенергію, газ чи інші суспільні блага, що тривалий час розподілялися централізовано відповідно до думок експертів у галузі соціального захисту, медицини чи містобудування.

Пауло Фрейре у книзі «Формування критичної свідомості» так характеризує «спеціалізацію», «експертизацію» й «технологізацію» політичних рішень: «Коли людина виключається з процесу прийняття рішень, який через це стає прерогативою дедалі меншої кількості людей, починається маніпулювання нею за допомогою засобів масової інформації, аж поки вона не почне вірити тільки тому, що почула по радіо, побачила по телевізору чи прочитала в газеті. Вона починає приймати міфічні пояснення своєї реальності» [5: 92].

Про марксизм годі й казати - така політична система не має нічого спільного із залученням населення до вироблення публічної політики, підміняючи діалог лідерів і мас диктатом ідеологічної доцільності.

Наявність за корпоративізму невеликої кількості політичних акторів, кожний з яких окремо неспроможний узурпувати владу, проте може домовитись з іншими акторами про спільні дії, є гарантією від встановлення диктатури. Політичні підприємці, частина яких одночасно пов'язана з економічним підприємництвом, зацікавлені не так у політичній монополії, як у соціально-економічній стабільності, яка дає змогу розвивати свій бізнес і всередині країни, і поза нею. (Звісно, політичні лідери завжди прагнули і прагнутимуть до зміщення своєї монополії на ухвалення політичних рішень, проте для запобігання цьому є стримуюча ланка - оті неурядові/громадські організації, що входять до політичних корпорацій, а також групи населення, що надають свідому підтримку *тому чи іншому* політичному підприємцю).

Заміна політичного диктату, властивого першим трьома моделям розподілу політичної влади, на політичний діалог (чи, висловлюючись економічними термінами, на ділові переговори) вимагає глибоких змін у системі й принципах політичної освіти населення. Для успіху на політичному ринку політичному підприємцю потрібні *свідомі* споживачі - виборці, яким він може логічно, раціонально пояснити свої цілі та наміри й залучити до обговорення проблем, що існують у суспільстві [8]. Щоб мати таких споживачів, підприємець мусить їх навчити розуміти основні принципи і правила діяльності політичного ринку, забезпечити постійно діючими засобами для неперервності процесу навчання й доступності інформації, для обговорення важливих політичних, економічних, соціальних та інших суспільних проблем.

Міжнародний досвід здійснення політичної освіти

Давайте поглянемо на принципи здійснення політичної освіти в кількох країнах, де корпоративізм можна вважати панівною моделлю розподілу політичної влади: у Федеративній Республіці Німеччині, Сполучених Штатах Америки та Канаді.

Федеративна Республіка Німеччина

Система політичної освіти у ФРН вирізняється з-поміж багатьох країн своєю стрункістю, послідовністю й широтою планомірного охоплення населення. Насамперед, варто зазначити виз-

начальну роль держави у діяльності всієї системи політичної освіти, що додає їй певною чіткості і цілісності. Це виявляється і в законодавчих нормах організації системи політичної освіти, і у фінансуванні заходів політичної освіти, і в достатньо жорсткій координації діяльності суб'єктів політичної освіти з боку Міністерства внутрішніх справ ФРН, яке здійснює її відповідно до законодавства ФРН. Однак при цьому важко виявити факти чи можливості нав'язування державою суспільству якихось рамок щодо змісту і форм політичної освіти: кожен суб'єкт політичної освіти, чи то державна установа, як, наприклад Федеральний центр політичної освіти, чи відповідні центри в окремих землях, навчальні заклади, політичні партії чи громадські організації, розробляє і здійснює різноманітні заходи самостійно, дотримуючись при цьому певних загальних принципів, про які можна сказати, що вони разом складають певну публічну політику здійснення політичної освіти в країні. Значну частину заходів з політичної освіти становить інформування населення про публічні політики в різних галузях, які здійснює держава, та про політичні процеси в країні.

У документах і матеріалах суб'єктів політичної освіти, виступах їхніх представників нечасто зустрічається термін «демократія», проте самі принципи й процедури здійснення політичної освіти прямо вказують на високий ступінь демократичності цієї діяльності, незважаючи на провідну роль держави. Про це свідчить політичний та ідеологічний плюралізм у можливостях різних суб'єктів політичної освіти пропагувати свої погляди, проводити семінари, лекції, навчальні й практичні тренінги й отримувати для цього фінансування з державного бюджету*.

Окремої уваги заслуговує здійснення політичної освіти засобами політичних партій (тобто політичних підприємців). Своїм завданням у цих заходах вони вважають забезпечення політичної комунікації - повідомлення населенню про свої політичні погляди й ідеали, вивчення нагальних суспільних проблем, які необхідно відобразити в порядку денному публічної політики, публічне обговорення можливих способів їх вирішення. Ця робота має допомогти досягненню і збереженню підтримки більшості населення не лише під час виборів, а й у процесі здійснення поточних і стратегічних заходів розвитку нації.

Значну частину коштів на здійснення політичної освіти виділяє федеральний уряд (за інформацією доктора Фрідріха Феттера, наданою під час семінару в Федеральному центрі політичної освіти у Берліні (ФРН) 2 грудня 2004 р., уряд Німеччини у 2003 р. на проведення заходів з політичної освіти витратив близько 40 млн євро). Крім того, бізнесові структури, благодійні фонди, політичні та релігійні організації також фінансують окремі заходи - семінари, тренінги, лекції, зустрічі з населенням, на яких люди мають змогу отримати інформацію з суспільно-політичних питань, обмінятися думками про нагальні проблеми, здобути знання в галузі політики і права.

Сполучені Штати Америки

На відміну від ФРН, у цій країні держава практично не втручається в здійснення політичної освіти. Урядовою увагою користуються лише ті заходи й аспекти політичної освіти, які стосуються загальної програми громадянської освіти, що охоплює навчальні заклади, дослідницькі центри та організації по роботі з іммігрантами. Саме програми громадянської освіти, як наукові розробки, так і практичні навчальні заходи, активно підтримуються урядовими органами. Політична ж освіта абсолютною більшістю її суб'єктів вважається справою неурядових та політичних організацій. Відповідно зміст політичної освіти спрямовано на доросле населення й стосується обговорення поточних і регулярних проблем суспільно-політичного життя, організації підтримки або протесту стосовно певних дій федерального й місцевих урядів.

Основними суб'єктами політичної освіти в США є:

- університети й коледжі, де проводяться наукові дослідження з відповідних напрямів, організуються семінари, тренінги й інші заходи не лише для студентів і працівників, а й для широкої громадськості, здійснюється підготовка фахівців у галузі політичних наук і зокрема з питань політичної освіти;

- професійні організації, які інформують своїх членів про особливості публічної політики у галузях, що зачіпають їхні інтереси. Наприклад, Асоціація працівників засобів масової інформації США як професійне об'єднання має Комітет з політичної освіти, який здійснює програми політичної освіти, що включають надання через друковані й електронні засоби різного роду навчаль-

* Звичайно, фінансування значної частини заходів здійснюється на конкурсній основі, що змушує суб'єктів політичної освіти забезпечувати належний науковий і професійний рівень цих заходів, запрошувати провідних фахівців, замовляти наукові й практичні розробки, що в свою чергу стимулює розвиток суспільних наук у країні.

ної, наукової та практичної інформації про структуру державного управління, громадські й професійні організації, правничі питання тощо (CWA-COPE - Communication Workers of America - Committee on Political Education; <http://www.cwa-cope.org/>.) Американська медична асоціація також має свою програму з політичної освіти [6] під назвою «AMPAC political education program», за допомогою якої надає інформацію про різні питання публічної політики, збирає пропозиції й відгуки не лише членів своєї організації, а й інших громадян, оприлюднює їх, подає відповідні роз'яснення з наукової, юридичної, політичної точки зору, залучаючи до цього необхідних фахівців;

- релігійні організації, причому не обов'язково пов'язані з конкретною конфесією. Наприклад, релігійна організація «Нова віра» провадить заходи з політичної освіти через спеціально створений Центр громадської освіти й політичної дії (The Center for Civic Education and Political Action; <http://www.newfaith.addr.com/table.htm>), діяльність якого не обмежується лише Сполученими Штатами, а й поширюється далеко за межі своєї країни, надаючи знання про політику, висвітлюючи політичні й соціальні проблеми, навчаючи людей знати і захищати свої права.

Канада

До недавнього часу зміст вивчення політики громадянами можна радше назвати «громадянською», а не суто «політичною освітою», оскільки головним завданням цієї діяльності вважалася передача суми знань про структуру й характер діяльності державного управління, історичне підґрунтя розвитку канадської держави, а не сучасні процеси й проблеми суспільного життя. Досить поширеним було сприйняття громадян країни як потенційних виборців, а не як активних учасників політичного й суспільного життя. Проте останніми роками з'явилося чимало програм, що здійснюються й урядовими, й недержавними та політичними організаціями, які орієнтовані на проблеми й процеси сучасності, на стимулювання активної участі, критичне сприйняття політичних подій державного й місцевого рівня [9].

Характерним прикладом політичної освіти в Канаді є організація «Кленовий листок» (Mapleleaf) (<http://www.mapleleafweb.com/main.shtml>). На інтернет-сайті цієї організації можна знайти такі розділи: «Виборча реформа», «Канадський уряд», «Інститути й організації», «Політичні науки», «Політичні події (міжнародні та внутрішні)» тощо. Вражають глибина наукової інфор-

мації, а також велика кількість відгуків відвідувачів цього сайту та учасників семінарів і тренінгів, що проводяться організацією.

Як бачимо, політична освіта в різних країнах набуває доволі різних форм і різної інституційної будови, проте спільним є прагнення *демоісави* (а не якихось окремих політичних сил) забезпечити необхідний рівень критичного мислення населення, розуміння ним головних цілей розвитку нації і способів їх досягнення. Прикметно, що питаннями політичної освіти в Німеччині займається Міністерство внутрішніх справ, а не Міністерство освіти чи якесь інше гуманітарне відомство. Це підкреслює значення політичної освіти як об'єднуючої й організуючої публічної політики, спрямованої на свідоме сприйняття людьми дій і прагнень державного управління й політичної системи, на забезпечення стабільності та спадковості в поведінці різних суспільних груп, досягнення консенсусу, а не підкорення однієї суспільно-політичної сили іншою.

Іншим важливим аспектом розглянутих систем політичної освіти є їхня відкритість до населення, легкість доступу до будь-яких заходів у їхніх рамках. Правлячі політичні сили прагнуть виправдати свою політику, а тому намагаються подати максимум інформації про свої політики в різних галузях суспільного життя. Опозиційні партії та блоки, критикуючи цю політику, висувають контрпропозиції й намагаються завербувати собі прихильників серед вразливих груп населення. Експертні або наукові організації виступають арбітрами стосовно певних спорів, і можна очікувати від них певної безсторонньої оцінки тих чи інших політичних рішень і шляхів їх втілення.

Перспективи впровадження політичної освіти в Україні

Аналіз політичної ситуації після формування «коаліційного» уряду свідчить, що корпоративізм, який почав народжуватися в ході й після Помаранчевої революції, знову поступився місцем елітизму. Ба більше, на думку деяких політичних оглядачів, існує ризик концентрації права на політичні рішення в руках лише однієї політичної сили, що в перспективі може призвести до утвердження марксизму (назвемо його «ринково-капіталістичним марксизмом»). Використання в ході парламентських виборів 2006 року всіма без винятку політичними силами засобів маніпуляції свідомістю населення, аж до відвертої брехні, робить дуже сумнівними перспективи створення мережі демократичної політичної освіти в Україні.

У цій ситуації, коли лише одна політична сила з парламентськими повноваженнями перебуває в опозиції, можна очікувати реалізації «російської» моделі політичної освіти, тобто здійснення заходів політичної освіти засобами окремих партій і сил. Скажімо, в Російській Федерації політичні партії «Союз правих сил» та політичне об'єднання «Яблоко» вже декілька років реалізують на обласному й місцевому рівнях свої проекти навчання виборців основам права, роз'яснення принципів і можливих наслідків діючих державних політик тощо (<http://www.polit.edu.yabloko.ru/school/book.pdf>).

В Україні побудова системи політичної освіти, з одного боку, вкрай необхідна і для державної влади, якій потрібна свідомо легітимізація її рішень, і для різних політичних сил у їхній боротьбі за владу. Але, з іншого боку, «псевдодемократичність» політичної системи в нашій країні означає, що кожен з її акторів віддаватиме перевагу саме індоктринації у руслі своєї «ідеології», а це не забезпечить бодай плюралізму політичних знань, не кажучи вже про розвиток критичного мислення*.

До цього необхідно додати низку проблем економічного (читай - фінансового) характеру, оскільки заходи політичної освіти потребують великих фінансових, матеріальних і людських ресурсів. Варто згадати також про політичну ангажованість абсолютної більшості каналів передачі суспільної інформації. І, нарешті, відсутні суто методологічні уявлення про те, який вигляд повинна мати ця система політичної освіти, щоб забезпечити розвиток демократичної політичної культури в Україні.

До цього необхідно додати низку проблем економічного (читай - фінансового) характеру, оскільки заходи політичної освіти потребують великих фінансових, матеріальних і людських ресурсів. Варто згадати також про політичну ангажованість абсолютної більшості каналів передачі суспільної інформації. І, нарешті, відсутні суто методологічні уявлення про те, який вигляд повинна мати ця система політичної освіти, щоб забезпечити розвиток демократичної політичної культури в Україні.

1. Дем'янчук О. Зміни розподілу політичної влади і відповідні закономірності реформування державного управління // *Агора*, 2005, - № 2. - С. 71-79.
2. Колбеч Г.К. Політика. / Переклад з англ. О. Дем'янчука.- К.: ВД «КМ Академія», 2004.- 137 с
3. Учебный Центр Объединения «ЯБЛОКО», - <http://www.polit.edu.yabloko.ru/school/book.pdf>
4. Фрейре Пауло. Педагогіка пригноблених. / Переклад з англ. О. Дем'янчука.- К.: Юніверс, 2002,- 168 с
5. Фрейре Пауло Формування критичної свідомості. / Переклад з англ. О. Дем'янчука.- К.: Юніверс, 2003,- 176 с.
6. American medical association: Political Education, <http://www.ama-assn.org/ama/pub/category/6275.html>
7. Ball, Alan R. Modern Politics and Government (4th edition). Chatham House Publishers, Inc. Chatham, N.J., 1988.-202 p.
8. Buchanan James R. Freedom in Constitutional Contract. Perspectives of a Political Economist. College Station, TX, 1977.- 334 pp.
9. Case Roland, Kenneth Osborne, Kathryn Skau. Canada.

- (In: John J.Cogan, Ray Derricott, Citizenship for the 21st Century: An International Perspective on Education. London: Kogan Page Ltd., 2000.- 197 p.)- PP. 57-66.
10. Coultan Mark. A short, sharp political education.- <http://smh.com.au/news/Opinion/A-short-sharp-political-education/2005/01/07/1104832307315>
11. J. W. Kingdon, Agendas, Alternatives, and Public Policies. Little, Brown, Boston, Mass. 1984. Цит. за W. Parsons. Public Policy: An Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis. Edward Elgar, Cheltenham, UK. 2001.
12. Lehbruch G. and Schmitter P. C. (eds). Patterns of Corporatist Policy-making. Sage, London. 1982.- 279 p.
13. Lindblom, C. E. and Woodhouse, E. J. The Policy-Making Process. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1993.- 451 p.
14. Miliband Ralph. Imperfect Competition. (Excerpt from the book «The State in Capitalist Society. Weidenfeld and Nicholson. London. 1969. In: «Public Policy» by Stella Z. Theodoulou and Matthew A. Cahn. Prentice Hall, Upper Saddle River, N.J. 1995. 402 p.)- PP. 58-66.

A. Demyanchuk

POLITICAL EDUCATION AS A FACTOR OF POLICY AGENDA FORMULATION: THEORY AND UKRAINIAN PRACTICE

Processes of policy agenda setting within political systems with different distribution of political power are considered. The author discusses the features of approaches to political education in various countries (Germany, US, Canada, Australia, Russia) and compares them with the views of political education currently in Ukraine.

У приватній розмові один послідовний представник демократичного крила «Нашої України» досить різко висловився приблизно так: «Нам (?) не потрібно будувати повітряних палаців, намагаючись поширювати критичне мислення. Ми (?) повинні добитися від населення розуміння наших (?) демократичних цінностей» (прим. авт.).